

наявність специфічних характеристик, що відрізняють їх від інших ліній. Уже з отриманням першого покоління помісних тварин старі материнські та батьківські лінії відхиляються, оскільки в процесі відтворювального схрещування породні особливості вихідних порід значною мірою трансформуються. Основна перевага розробленої методики полягає у можливості прискорити генезис породи на два-три покоління.

У зв'язку з централізацією роботи з породою лінійне розведення набуло нового змісту. Стало можливим одночасне закріплення за бугаєм-лідером значного числа корів та застосування різних типів підбору. Завдяки цим заходам виявилось цілком реальним за короткий час одержувати велику кількість потомків від бугаїв, які за племінною цінністю перевершують родоначальників ліній. Дослідження М.В. Зубця та інших учених засвідчили, що вплив родоначальника лінії відчутний, переважно, лише до третього покоління. Виходячи з цих міркувань обґрунтовано концепцію переважного ведення коротких ліній у кожній генеалогічній групі: батько-онук. Зазначений метод сприяє створенню не формальних генеалогічних ліній, а заводських, що в свою чергу слугує якісному вдосконаленню порід.

М.В. Зубцем та іншими вченими сформульовано сучасне бачення щодо оптимального числа породних ліній, яке ґрунтується на наступних положеннях: якщо лінійна структура породи формується лише з метою недопущення близьких ступенів інбридингу, то достатньою кількістю оригінальних неспоріднених між собою ліній в межах породи вважається – 14; якщо ж брати до уваги процес формування нових ліній, можливість виникнення хвороб та інше, доцільно мати не менше 22 ліній. Практика ведення в кожній породі 50 і більше ліній визнана невиправданою на шляху раціонального використання найбільш цінних структурних елементів та видатних особин породи.

Таким чином, теорія лінійного розведення є основою теорії породотворення в тваринництві. Сучасну методику лінійного розведення за умов відтворювального схрещування розроблено М.В. Зубцем та ін. Вона поєднує такі етапи: оцінку за якістю потомства бугаїв, що використовуються при створенні нової породи; добір родоначальників ліній; отримання продовжувачів у результаті «замовних спаровувань»; добір тварин, які відповідають стандартам, забезпечення їх розведення; апробацію ліній. Її використання дозволило прискорити генезис породотворення на 2–3 покоління.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ У ПЕРІОД 1935–1940 рр.

Баленко В.В.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Основоположними подіями, що вплинули на стан сільськогосподарської науки та дослідної справи наприкінці 30-х рр. минулого століття, стала ліквідація на початку 1935 р. першої галузевої академії – Всеукраїнської

академії сільськогосподарських наук, діяльність якої зазнала всебічної критики з боку партійних та державних органів влади, та перехід управління аграрною наукою до Народного комісаріату земельних справ (Наркомзем, НКЗС) УСРР під безпосереднім керівництвом народного комісара Л.Л. Паперного. При Наркомземі УСРР/УРСР діяли Наукова рада та Сектор наукових установ (пізніше – Сектору науково-дослідних установ), створені з метою координації вітчизняної сільськогосподарської науки, а також мережа профільних науково-дослідних установ. У 1939–1941 рр. було зроблено спробу організації Українського філіалу Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна.

У досліджуваній період сталися істотні науково-організаційні зміни принципів та підходів до становлення і ведення дослідництва, коли практика домінувала над теоретичними розробками. Владні державні органи надавали особливого значення найтіснішому зв'язку роботи усіх науково-дослідних інститутів і станцій з колгоспним і радгоспним виробництвом, у першу чергу, з колгоспними хатами-лабораторіями. Успішність роботи науково-дослідних установ вимірювалася тим, чи зможуть вони організувати широку перевірку своїх наукових висновків через колгоспні хати-лабораторії й надавати допомогу останнім у постановці дослідів і спостережень в колгоспному виробництві.

З'ясовано, що основним завданням для профільних науково-дослідних установ стало підвищення врожайності й продуктивності сільського господарства, що вирішувати шляхом: 1) боротьби із засухою в Степу, 2) запобіганням загибелі озимини; 3) досягненням високих і стійких урожаїв зернових, цукрових буряків, бавовни і конопель; 4) ефективними заходами боротьби з шкідниками і хворобами рослин, 5) впровадженням нових і раціональним використанням існуючих механізмів у сільському господарстві, 6) поліпшенням порід і підвищенням продуктивності тваринництва.

Робота сільськогосподарських науково-дослідних установ тісно пов'язувалася з головними завданнями народного господарства, про що свідчила тематика їхньої діяльності у 1939 р., що передбачала розробку і удосконалення: існуючих способів підвищення родючості ґрунту, продуктивності тваринництва; системи землеробства для колгоспів різного напрямку господарства; правильних сівозмін; системи заходів боротьби з посухою; ефективних способів боротьби зі шкідниками і хворобами сільськогосподарських рослин; заходів до корінного поліпшення і використання культури малопродуктивних і невикористовуваних земель; прискороного виведення нових поліпшених і покращення існуючих високопродуктивних сортів сільськогосподарських культур тощо.

Разом з тим, варто відзначити й те, що Наркомзем УСРР/УРСР не в достатній мірі координував роботу інститутів і станцій, не стежив за впровадженням наукових досягнень у колгоспне виробництво. Більшість обласних партійних і радянських організацій не допомагали роботі науково-дослідних інститутів і станцій й мало цікавилися їх діяльністю, у зв'язку з чим у їхній роботі спостерігався вибір «надуманих, малоактуальних і

неперспективних для розвитку сільського господарства тем», тобто тих, що не давали негайного результату для виконання поставлених урядом завдань перед колгоспами і радгоспами.

Отже, в даному повідомленні автором зроблено спробу відтворити основні напрями розвитку вітчизняної сільськогосподарської науки у період 1935–1940 рр.; показано зв'язок науково-дослідних програм з державними рішеннями; розкрито систему координації галузевою наукою.

ВНЕСОК НАУКОВОЇ ШКОЛИ ПРОФЕСОРА П.Я. ГОЛОДРИГИ (1920–1986) В РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІНОГРАДАРСЬКОЇ НАУКИ

Бернар Н.Г.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Питання, пов'язані з формуванням та успішним функціонуванням наукових шкіл, їх внеском в науку, науково-технічний і соціальний прогрес, набувають особливого значення у зв'язку з трансформацією наукової системи в Україні, коли наукові школи можуть стати свого роду точками опори. Гуманізація науки і науково-технічного прогресу зумовила певний зсув в історико-наукових дослідженнях. Історія науки все частіше розглядається через призму досягнень формальних і неформальних творчих колективів учених, зокрема наукових шкіл. Історія кожної наукової школи неповторна, як і біографія кожного з індивідів, які її сформували. У цьому контексті видатну роль в історії вітчизняної виноградарської науки відіграла сформована у 50-80-ті рр. ХХ ст. у ВНДІ «Магарач» наукова школа селекції винограду під керівництвом професора П.Я. Голодриги.

Доктор біологічних наук, професор Павло Якович Голодрига (1920–1986) – видатний вітчизняний вчений в галузі селекції, генетики та фізіології винограду. Його наукові праці мають велике теоретичне та практичне значення в різних аспектах науки про виноград: селекції та генетиці, біохімії та біофізиці, експериментальному мутагенезі та поліплоїдії, фізіології імунітету та культурі *in vitro*. Фундаментальні розробки та наукові дослідження П.Я. Голодриги з цих проблем є непересічними і слугують теоретичним підґрунтям для подальшого розвитку селекційної науки взагалі. Вчений отримав наукові результати світового рівня та заснував першу велику магарацьку школу у виноградарстві. Під його керівництвом підготовлено 27 кандидатських та одну докторську дисертації. П.Я. Голодрізі вдалося створити справжній, абсолютно неформальний союз дослідників, творчу співдружність вчених різних поколінь, об'єднаних єдністю принципів підходу до вирішення наукових проблем, думок і навиків мислення, стилю роботи.

Під керівництвом Павла Яковича колектив його учнів вирішував три блоки наукових проблем:

- створення сортів винограду раннього строку дозрівання;
- творення сортів з комплексною стійкістю до несприятливих